Մուրացան

Ռուզան

Արարված երրորդ

ԱՐԱՐՎԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Տեսարանը ներկայացնում է Խոխանաբերդ ամրոցի տակ՝ մի հովտաձև դաշտավայր՝ մի կողմից բարձրացած բլրակով, որի ստորոտում զարկած է զորապետի շքեղ ու ընդարձակ խորանը: Նրա մեջ նստած են Զոլա և Բուրանուին, ետևները կանգնած ունենալով մի-մի սպառազինյալ թիկնապահ: Խորանի հատակը ծածկված է գորգով, որի վրա ձգված են մի քանի թավշյա օթոցներ: Դրանցից մինի վրա չոքած է Համտունը: Զորապետի խորանից հեռու, դաշտավայրի երկարությամբ, զարկած են զորքերի բազմաթիվ վրաններ, որոնց մոտերքը անցուդարձ են անում զինվորներ:

ՏԵՍԻԼ Ա.
Զոլա, Բուրտ-Նուին, Համտուն, երկու թիկնապահ

ԶՈԼԱ . (Համտանին) Այո՛: Զալալ-Տոլան այս անգամ արդեն գործել է այնպիսի հանդգնություն, որը մենք նրան չի պիտի ներենք: Համարձակվել թաթարաց

զորքերը ջարդե՞լ, այն զորքերը, որոնք իմ եղբոր՝ Չարմաղանի ամենաընտիր գնդերն էին կազմո՛ւմ, այդ աններելի է հավիտյան:
ԲՈՒՐԱ . Եվ հանդգնել մեր գնդապետներին բանտարկել յուր ամրոցո՞ւմ:
ՋՈԼԱ . Արդյոք ձեր լեռներում ի՞նչ էին մտածում մեր մասին: Մի՞թե կարծում էին թե՝ թաթարաց ուժը սպառվել, կամ նրանց սուրը հողի մե՛ջ է թաղվել:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ո՛չ այս և ո՛չ այն, պայծառափայլ տեր: Մեր լեռներում բոլորն էլ գիտեն, որ թաթարաց ուժը անսպառ է, և նրան սուրը՝ միշտ փայլուն և հատու: Միայն իշխաններն են, որոնք երբեմն թեթև հաջողություններից շլանալով՝ մոռանում են պարտ ու պատշաճ հարգանքը տալու թե՛ հզոր իշխաններիդ (զլուխը խոնարհելով) և թե մեծ խանին: Եվ եթե այդ իշխանների մեջ գտնվում են այնպիսիներն, որոնք ձեր մեծությանց զորությունը ճանաչելով՝ ծառայում են խանին հավատարմությամբ, դրանք էլ, դժբախտաբար, ծաղրի են ենթարկվում ստահակ իշխանների կողմից:

ՋՈԼԱ . Այդպիսի ջերմեռանդ և մեզ հավատարիմ իշխաններից մինը դու ես, հավատացած եմ:

ՀԱՄՏՈՒՆ . (խոնարհությամբ) Մինչև այսօր իմ պարտքից ավելի ոչինչ չեմ արել:
ՋՈԼԱ . Մեզ էլ հենց այդ է հարկավոր: Ով որ ճանաչում է յուր պարտքը, նա էլ վայելում է իրավունքներ: Մենք, իհարկե, չենք թողիլ, որ քեզ նման հավատարիմները ճնշվին ստահակներից: Մենք քեզ ոչ միայն կպաշտպանենք, այլև կհասցնենք բարձր աստիճանի: Քո հավատարմությունը մեզ հայտնի եղավ ա՛յն ժամանակ, երբ սուրհանդակդ հասնելով Սևան' գուժեց եղբորս' մեծ զորապետ Չարմաղանին յուր գունդերի ջարդվիլը: Մենք իսկույն առինք մեր զորքերը և մտինք Արցախ: Տիրելով Զալալի մի քանի գավառներին, այսօր ահա գտնվում ենք նրա ամրոցի առաջ: Այսուհետև արդեն դու պետք է մեզ առաջնորդես: Եթե քո խորհուրդը կօգնե մեզ՝ Զալալի բերդն առնելու, այն ժամանակ ես նրանից կխլեմ Աղվանից բոլոր իշխանությունը և կհանձնեմ քեզ: Եվ որպեսզի դու այլևս հակառակորդ չունենաս, ես կգերեմ ինձ հետ այն բոլոր իշխաններին, որոնց ցույց կտաս:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Պատրաստ եմ ծառայելու մեծափառ խանին:
ՋՈԼԱ . Առավոտվանից արդեն մեր զորքերը պաշարել են Խոխանաբերդը և մի

քանի անգամ էլ հարձակվել են նրա մատչելի կողմերի վրա: Բայց, ինչպես տեսնում եմ, ներսի դիմադրությունը բավական զորեղ է: Ասա՛ ինձ, որքա՞ն զորք ունի Զալալն յուր ամրոցում:

ՀԱՄՏՈՒՆ . Հինգ հարյուր զինվորից ավելի չկա, բայց այդ Էլ մեծ ուժ է, քանի որ նրանց կառավարում են փորձառու և ընտիր զորապետներ:

ԶՈԼԱ. Այսինքն ովքե՞ր:
ՀԱՄՏՈՒՆ. Առաջին՝ իշխան Հասան-Զալալը, որ հուսաբեկ զինվորին իսկ հոգի է ներշնչում: Երկրորդ՝ նրա եղբայր Ծերունի Զաքարեն, որի մազերը սպիտակել են պատերազմների մեջ, և երբեք չի հաղթվում ա՛յն գունդը, որին նա առաջնորդում է: Երրորդ՝ Գուգարաց Սմբատ իշխանը, ոո լեռնականների ահ ու սարսափն է: Չորրորդ՝ Ձորոգետի Ներսեհ իշխանը, որ նշանավոր է յուր միշտ աներկյուղ, և նամանավանդ հանդուգն քաջությամբ, և հենց այս վերջինն էր, որ ձեր գունդերը ջարդեց Մռավի մոտ:
ԲՈՒՐԱ. Եվ մենք, ուրեմն, այդ վերջինին գլխատման կարժանացնենք, իսկ մնացյալները գերի վարվելով՝ կարող են մեզ ծառայել Սմրղանդի բաղնիքներում:
ԶՈԼԱ. Բայց ինչո՞ւ այդ իշխանները հենց այս միջոցին հավաքվել են այդտեղ: Մի՞թե Զալալը մեր գալուստը գիտեր:
ՀԱՄՏՈՒՆ. Ո՛չ, տեր իմ. նրանցից մի երկուսն յուր ազգակիցներն են, որոնք գրեթե միշտ գտնվում են իշխանի հետ, մյուսները հրավիրված են, որովհետև իշխանը հարսանիք ուներ:
ԶՈԼԱ. Հարսանի՞ք:
ՀԱՄՏՈՒՆ. Այո՛:
ԶՈԼԱ. Որդի՞ն է ամուսնացնում:
ՀԱՄՏՈՒՆ. Ո՛չ, տեր իմ. որդիքն անչափահաս են. նա ամուսնացնում է դուստրը:
ԶՈԼԱ . Ո՞ւմ հետ:
ՀԱՄՏՈՒՆ. Ձորագետի Ներսեհ իշխանի, որի համար ասացի թե՝ ձեր բանակը ջարդողն էր: Նա Զալալի աղջիկն առնում է իբր մրցանակ յուր հաղթության:

ԶՈԼԱ. . Մի՞թե, ուրեմն մենք նրա համար ավելի լավ հարսանիք կանենք, քան կարող էր անել Հասան-Զալալը:

ԲՈՒՐԱ . (խղճահարվելով) Բայց ինչ որ էլ լինի, հորեղբայր, պետք է խոստովանել որ մեր արշավանքը վատ ժամանակ պատահեց: Ես, գոնե, չէի կամենալ այսքան անգթաբար խանգարել մի ուրախություն: Ես խղճում եմ Զալալին:
ԶՈԼԱ . Քեզ պես երիտասարդին բնական է խղճահարվիլը, բայց երբ իմ հասակը կառնես, այն ժամանակ կցանկանաս ավելի արդարությամբ պատժել՝ քան թուլությամբ խղճահարվիլ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ճիշտ ես հրամայում, տեր, որովհետև Զալալը նույնպես կարող էր խղճալ ձեր զորքերին և չկոտորել տալ նրանց, բայց նա հակառակն արավ, համոզված լինելով թե' արդարությամբ պատժում է յուր թշնամիներին:
ԶՈԼԱ . Կեցցես, իշխան, դու արժանի ես Աղվանից տիրապետը լինելու, և ես այդ պատվին կարժանացնեմ քեզ: Միայն ասա, իրա՞վ, որ լսածիս չափ մեծ գանձեր ունի ձեր Զալալ–Տոլան:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Գրեթե այնքան, որքան կարող էր ունենալ մեծափառ խանը:
ԶՈԼԱ . Ճշմարի՞տ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ստել քո մեծության առաջ ինչպե՞ս կհամարձակվիմ:
ԶՈԼԱ . (ուրախությամբ) Ա՛հ, ուրեմն մենք այս բերդի ստորոտից հեշտությամբ չենք հեռանալ: Մենք կբանանք Զալալի սնդուկները և կհրամայենք հենց իրեն' իշխանին, փոխադրել յուր գանձերը մեր լայն քսակները:
ԲՈՒՐԱ . Հորեղբայր, միթե կարծում ես, թե այդ գանձերի մեջ կարող ես գտնել մի այնպիսի հազվագյուտ բան, որ մեր Թաթարստանը չունենա՞ր: Չարժե ուրեմն այդքան ուրախանալ այն բանի համար, որից ինքդ շատ ունիս:
ԶՈԼԱ . Երիտասարդ ես, Բուրա, երիտասարդ: Երբ ինձ պես վաթսուն տարիքդ կառնես, այն ժամանակ, եթե կենդանի լինեմ, կհարցնեմ . «Ինչպե՞ս է, որդի քո բարեկամությունը ոսկվո հետ», և դու կպատասխանես՝ «մտերմական է, հորեղբայր»:

ՀԱՄՏՈՒՆ . (Բուրային) Զալալի գանձերի մեջ, տեր-Նուին, դուք, արդարև, չեք գտնիլ այնպիսի մի հազվագյուտ բան, որից հարուստ Թաթարստանը չունենար, բայց յուր սնդուկներից դուրս նա ունի մի այնպիսի գանձ, որի նմանը, արդարև, մեծ Թաթարստանը չունի. և արժե, տեր, որ այդ գանձը դո՛ւ ունենաս:

ԶՈԼԱ . (հետաքրքրությամբ) Ինչպիսի՞ գանձ է այդ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Մի աղջիկ, որ հրեշտակից ավելի գեղեցիկ է և արշալույսից ավելի հրաշալի:
ԶՈԼԱ . (տեղը հանգստանալով) Ա՛, հասկացա, դատարկ բան է:
ԲՈՒՐԱ . (լարված հետաքրքրությամբ) Մի աղջիկ, որ հրեշտակից ավելի գեղեցիկ է և արշալույսից ավելի հրաշալի՞, և անո՞ւնը...
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ռուզան:
ԲՈՒՐԱ . Որ դեռ ամուսնացած չէ՞:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Որի հարսանիքն էր այս օրերս, բայց այդ հարսանիքը ձեր գալովը խանգարվեց:
ԲՈՒՐԱ . Ասացիր, որ շա՞տ է գեղեցիկ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ամբողջ Թաթարստանը կնախանձի քեզ, տեր, եթե նրան քո ամուսին տեսնե:
ԲՈՒՐԱ . (ոգևորված) Այդ գեղեցկուհին իմը կլինի: Եթե բոլոր աշխարհն անգամ ինձ ընդդիմանա, այսուամենայնիվ, ես նրան կառնեմ: (Դառնալով դեպի Զոլան) Հորեղբայր, ի՞նչ կասեիր, եթե ես իմ հոր՝ Չարմաղանի կողմից հրամայեի բերդի պաշարումը վերցնել և Զալալ իշխանի դուստրը ինձ կնության առնելով՝ բարեկամություն հաստատեի նրա հետ և մեր զորքերը նրա երկրից հանեի:
ՀԱՄՏՈՒՆ . (ինքն իրեն վախեցած) Ի՞նչ է ասում...
ԶՈԼԱ . (նեղանալով) Հապա ո՞ւր կմնա քո հոր զորքերի ջարդվելու վրեժը և այս բանակի այսքան ժամանակ հոգնեցնելու արդյունքը:

ՀԱՄՏՈՒՆ . (Բուրային) Տեր-Նուին, Ռուզանն առանց այն էլ քոնը կլինի, բայց պետք է քո հոր համար էլ բաժին տանես Զալալի գանձերից: Առանց օժիտի աղջիկ չեն առնիլ, այն էլ ամենահարուստ հայ իշխանի աղջիկը:

ԲՈՒՐԱ . Իրավունք ունիս: Բայց քանի որ, քո ասելով, այդքան զորություն կա Զալալի բերդում, ուրեմն ո՛չ մեր զորքերը նրա բերդը կառնեն, և ո՛չ էլ ես' նրա աղջիկը:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Երկար պաշարումը կստիպե նրանց անձնատուր լինել:
ԲՈՒՐԱ . Նախ՝ մենք չենք կարող երկար ամիսներով նստել այս բերդի տակ: Երկրորդ պաշարյալները կարող են համառիլ և սովից մեռնիլ:
ԶՈԼԱ . Ավելի լավ. թող բոլորը կոտորվին: Այն ժամանակ մեր զորքերը

անաշխատ կառնեն բերդը:
ԲՈՒՐԱ . Բայց ես չեմ կամենում, որ այն աղջիկը ևս սովից մեռնի ամրոցում:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Ուրեմն, եթե ինձ կլսեք, ես ձեզ կտամ մի խորհուրդ, որով հեշտությամբ ձեր նպատակին կհասնեք:
ԶՈԼԱ . Ասա՛ տեսնեմ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Հրամայեցեք այս շրջակա հայ գյուղերից հավաքել հազար հոգի, կին թե տղամարդ, աղջիկ թե երիտասարդ, մանուկ թե ծեր: Դրանց բոլորին ձեռնակապ կանգնեցնել տվեք այս հովտում, որ հանդիպակաց է Զալալի պալատին: Հազար կապյալների ետևում թող կանգնեն հազար սուսերամերկ զինվորներ: Ապա պատգամ ուղարկեցեք հալալին և հայտնեցեք նրան ձեր մեծության հրամանը, այն է՝ հանձնել ձեզ բերդը և յուր դուստրը: Եթե կհամաձայնի՝ բարի, եթե ոչ հենց որ պատգամավորը կվերադառնա բացասական պատասխանով, իսկույն կհրամայեք հազար կապյալները կոտորել: Այս միջոցը դուք գործ կդնեք ամեն օր, մինչև որ կամ Զալալը, յուր հպատակների կոտորածը դադարեցնելու համար կհանձնե ձեզ բերդը և կամ ներսի իշխանները ապստամբելով՝ ամրոցը կմատնեն ձեզ:
ԲՈՒՐԱ . Այդ հնարը լավ է, բայց չափազանց անգութ է:

ՀԱՄՏՈՒՆ . Քո մեծությունը չէ ճանաչում հայի համառությունը:

ԶՈԼԱ . Անշուշտ, որովհետև այս առաջին անգամն է, որ սա գործ ունի ձեր կամակոր ազգի հետ:
ԲՈՒՐԱ . Լավ, թող այդպես լինի:
ԶՈԼԱ . (դառնալով յուր թիկնապահին) Զափա՛ր, շուտով հասիր մեր պաշարող զորքերին և ասա Գիուզ զորապետին, որ հարձակումը դադրեցնե. ապա թող գյուղերից ժողովել տա հազար հոգի և ամեն բան կարգադրե այնպես, ինչպես իշխանն ասաց: Դեհ, շուտ:
ԶԱՓԱՐ . Այս րոպեին, տե՛ր: (Դուրս է գնում):

ՏԵՍԻԼ Բ
Առաջիններն և մի բարապան

ԲԱՐԱՊԱՆ . (ներս մտնելով) Պայծառափայլ տյարք, ձեր մեծության ներկայանալու համար եկել են Զալալ իշխանի մարդիկն՝ ընծաներով, կիրամայե՛ք ընդունել և բերել նրանց այստեղ:
ԶՈԼԱ . Ընդունի՛ր: (Բարապանը դուրս է գնում) Անշուշտ խաղաղություն խնդրելու համար են եկել: Բայց ես նրանց և ոչ մի առաջարկությունը պիտի ընդունեմ: Ինձ հարկավոր է Զալալի ամրոցն, որ այս երկրի ապստամբության ծննդարանն է, և որն ես հիմնահատակ պիտի անեմ: Իսկ իշխանի գանձերն առանց յուր բարեհաճ կամացն իսկ մերը կլինին: Այս բերվածները դեռ կընդունինք իբրև առհավատչյա:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Այո՛ տեր, դուք զրկած կլինիք ձեր բանակը հարուստ ավարից և ձեր քսակներն՝ անգին գանձերից, եթե նրա խաղաղության առաջարկությունն ընդունեք, կամ բավականանաք նրա ղրկած ընծաներով, որոնք, անշուշտ, ոչ այլ ինչ են, եթե ոչ նրա իշխանազն հյուրերի գրպանների թափթփունքը:
ԲՈՒՐԱ . Իսկ որ ամենից ավելի է, մինչև որ նրա դուստր Ռուզանն իմ վրանը չբերվի, և ոչ մի խաղաղության դաշն պիտի կռվի: Ռուզանն առնելուց ետ՝ մենք ձեռք չենք տալ նրա ամրոցին. ես իմ հոր անունով կշնորհեմ Զալալին յուր ազատ իշխանությունը:

ԶՈԼԱ . Բուրա՛, ուրեմն դու կամենում ես իմ դիտավորությունը խանգարե՞լ և մի հայի աղջկա համար զոհում ես պատիվը քո հոր, որի զորքերը հենց այս իշխանի հրամանով այնպես անգթաբար ջարդվեցան, և որոնց վրեժը դու պարտավոր ես լուծել:

ԲՈՒՐԱ . Դու արյուն խմելով ես ծերացել, Զոլա հորեղբայր, և չես կշտանալ, եթե երկրի երեսի բոլոր քրիստոնյաների արյունը ծծես: Բայց ես բավական եմ համարում այն կոտորածն, որ մինչև այստեղ հասնելնիս մեր զորքերն արին: Այդ էլ բավական մեծ վրեժ էր մեր ջարդված զորքի համար: Ես վճռել եմ:
ՀԱՄՏՈՒՆ . Տեր-Նուին, եթե դու այս անգամ հաճիս Զալալին շնորհել յուր իշխանությունը, դրանով այս կողմերում թաթարաց համար կպատրաստես մի անպարտելի թշնամի: Եթե Զալալն այժմ խաղաղություն է խնդրում, այդ նրա համար է, որ ձեր բանակները հանկարծ վրա հասան, և նա խնջույքով

պարապած լինելով՝ ժամանակ չունեցավ պատրաստվելու: Բայց եթե նրա աչալուրջ ժամանակ այս երկիրը մտնեիք, դուք այստեղ կգտնեիք այնպիսի դիմադրություն, որի նմանին թաթարը չէ հանդիպել ոչ մի տեղ:
ԶՈԼԱ . (Բուրային) Ինչպե՞ս ես գտնում այս հայի խորհուրդը, որ ինձանից ու քեզանից ավելի լավ է ճանաչում յուր ազգն ու իշխաններին:
ԲՈՒՐԱ . (անուշադիր աչքերը խորանի դռանը սևեռած) Քո խոստման համաձայն՝ իրեն նպաստավոր, իսկ մեզ՝ աննպաստ: Բայց ահա գալիս է Զալալի պատգամավորը, թող նրան լսենք:
ՀԱՄՏՈՒՆ . (ինքն իրեն) Չէ հաջողվում: Ի՞նչ հիմարություն արի Ռուզանի անունը հիշելով: (Դեպի դուռը): Ա՛հ Զաքարե իշխանը...

ՏԵՍԻԼ Գ
Առաջիններն, Զաքարե, հինգ ընծայակիրների և մի դրոշակի հետ

ԶԱՔԱՐԵ . (մտնելով և խորը գլուխ տալով, որի ժամանակ դրոշակիրը դրոշը խոնարհում և այնպես պահում է մինչև. խոսակցության վերջը: Տեր-զորապես, տե՛ր Նուին, իշխան Հասան-Զալալ-Տոլան խոնարհ բարեկամությամբ ողջունում է ձեր մեծությանց մուտքը մեր երկիրը: Եթե այսօրվանից ձեր մի քանի զունդերը հարձակված չլինեին մեր բերդի վրա, մենք ձեր գալուստը կընդունեինք իբրև շնորհաբեր այցելություն խանի հեռավոր կալվածներին:
– Բայց որովհետև այդ հարձակումը տեղի ունեցավ, ուստի մենք ստիպվեցանք պաշտպանվել: Բայց իշխան Զալալ-Տոլան բնավ չէ ցանկանում սրով դիմադրել խանի զորքերին, ըստ որում նրան ծանոթ է ձեր սրի ուժը և հաջողությունը: Ուստի խոնարհելով ձեր զորության առաջ, իմ բերանով խնդրում է, որ բարեհաճեք նվիրել իրեն ձեր թանկագին բարեկամությունը և յուր երկրից հանել ձեր զորքերը: Դրա փոխարեն նա խոստանում է յուրաքանչյուր տարի վճարել վեհափառ խանին ձեր կողմից որոշված հարկը: Իսկ առայժմ խնդրում է ընդունել այս (ցույց տալով ընծաները) առհավատչյան:
ԶՈԼԱ . Ես ընդունում եմ Հասան-Զալալի ուղարկած ընծաները. (ընծայակիրներն ընծաները դնում են գետնին) և նրա խոնարհած դրոշը. բայց

սպասում եմ, նաև, բերդի բանալիներին և յուր դուստր Ռուզանին, իմ եղբորորդի Բուրա-Նուինին (ցույց տալով Բուրային) կնության համար: Սրանք ղրկելուց ետ՝ նա յուր իշխաններով կիջնե իմ բանակը՝ անձամբ յուր իշխանությունը իմ ձեռը հանձնելու, որովհետև ես այն պիտի տամ առավել արժանավոր (ցույց տալով Համտունին) մարդու...
ԶԱՔԱՐԵ . (խոնարհած դրոշը խլելով, կանգնում է հաղթական ձևով և ապա նայում է Համտունին, որին մինչև այն չէր նշմարել) Ա՛... դու այստե՞ղ ես... այդ դո՞ ծանոթացրիր նրանց Զալալի դստեր հետ:

ՀԱՄՏՈՒՆ. (իբր անտարբերությամբ) Այո՛:

ԶԱՔԱՐԵ. Եվ ո՞ր սատանան ներշնչեց քո մեջ այդ գարշելի մատնությունը :
ՀԱՄՏՈՒՆ. Նա, որին դու քեզ եղբայր ես անվանում:
ԶԱՔԱՐԵ . Թող դժոխքը վարձատրե քեզ, հայրենիքի դավաճան:
ԶՈԼԱ . (Զաքարեին) Իմ ներկայությամբ համարձակվում ես հայհոյել իմ հյուրի՞ն:
ԶԱՔԱՐԵ. Ես հայհոյում եմ վատարանց մատնիչին:
ԲՈՒՐԱ. Պատգամավոր, դու ուշանում ես. քո իշխանն սպասում է քեզ: Գնա՛ և հայտնիր նրան Զոլա զորապետի պատասխանը: Իսկ իմ՝ Չարմաղանի որդվո Բուրա-Նուինի կողմից ավելացրու, որ ես իմ հոր անունով կշնորհեմ Զալալին յուր ազատ իշխանությունը, եթե միայն նա կհամաձայնվի կնության տալ ինձ յուր Ռուզան դուստրը: Իսկ եթե ոչ, հենց որ մեր պատգամավորը կվերադառնա բացասական պատասխանով, մենք կսկսենք կոտորել ա՛յն հազար կապյալները, որ այդ իսկ նպատակով ժողովել պիտի տանք այստեղ: Եվ այդ կոտորածը մենք կշարունակենք ամեն օր, մինչև որ Զալալը կգիջանի մեր կամքին: Այժմ ազատ ես, գնա՛: (Դառնալով յուր թիկնապահին): Աբու, ընկերացի՛ր պատգամավորին և նրա իշխանի պատասխանը բեր մեզ շուտով:
ԱԲՈՒ. Գլխիս վրա, տեր:
ԶՈԼԱ. (հուզված) Բուրա, դու շատ ողորմածությամբ ես վարվում քո հորդ անարգող թշնամու հետ:
ԲՈՒՐԱ. Ես այդպես եմ կամենում: (Զաքարեին): Դու ազատ ես (Զաքարեն դրոշակը ձեռքին շրջում է ելնելու յուրայիններով):
ԶՈԼԱ . (բարկությամբ Զաքարեին) Կամակո՛ր հայ, դու չլսեցի՛ր, երբ քեզ

ասացի թե՝ ընդունում եմ ընծաները . . .
ԶԱՔԱՐԵ . (ցույց տալով ընծաները) Ահա՛ ընծաները:
ԶՈԼԱ. Եվ դրոշակը:
ԶԱՔԱՐԵ . Երբ իմ իշխանապետի առաջարկությունը չնդունեցիք, դրոշակն ազատ ետ պիտի դարձնեմ նրան:

ԶՈԼԱ. (կատաղությամբ) Հանդգնում ես մինչև այդտեղ (թիկնապահ Աբուին): Առ դրա ձեռքից այդ դրոշակը: (Թիկնապահը մոտենում է խլելու):

ԶԱՔԱՐԵ. (ձախ ձեռքով մի կողմը հրելով թիկնապահին) Հեռո՛ւ այդ պիղծ ձեռքերով... առաջ հոգիս այս մարմնից, հետո դրոշակն իմ ձեռքից:
ԶՈԼԱ . Հոգիդ կքաղեն հենց այս րոպեին: (Կոչելով դեպի դուրսը): Զինվորնե՛ր (Ներս են թափվում մի քանի սուսերամերկ զինվորներ): Սատակեցե՛ք այդ անզգամին: (Զինվորները բարձրացնում են սրերը, Զաքարեն աներկյուղ կանգնած է նրանց մեջ):
ԲՈՒՐԱ . (շտապով վեր թռչելով տեղից և բարկացած դեպի զինվորները գոչելով) Դարձրե՛ք սրերդ իրենց պատյանները: (Զոլային): Հորեղբայր, ինչո՞ւ չես հարգում զինաթափ ծերությունը: Մի՞թե մենք իրավունք ունինք սպանել ա՛յն մարդուն, որ մեր մեծահզորության վրա վստահանալով՝ մտել է մեր վրանը իբրև մի ապահով տեղ: (Զինվորներին): Դո՛ւրս կորեք և չհամարձակվեք այսուհետև սուր բարձրացնել անզեն մարդու վրա: (Զինվորները դուրս են գնում):
ԶՈԼԱ. (բարկությամբ և ինքն իրեն) Ահա՛ իմ եղբոր անմտության հետևանքը... ո՞վ է տեսել, որ մի համբակ այս իրավունքը բանեցնե...
ԶԱՔԱՐԵ. (Բուրային) Գերազնիվ տեր, մատուցանում եմ քեզ իմ անկեղծ հարգանքը: Դու արժանի ես իշխելու, որովհետև մեծահոգի ես և գիտես հարգել պատգամավորի իրավունքը: Եթե մենք սուր ի ձեռին կռվելու լինինք քո դեմ, դարձյալ քո արժանիքը պիտի մեծագրենք . . . մնաս բարյավ: (Դուրս է գնում յուրայիններով):
ԶՈԼԱ . (բարկությամբ բորբոքված) Բուրա՛, դու անարգեցիր քո հորեղբորն օտարի և յուրայինների առաջ:
ԲՈՒՐԱ. Ընդհակառակը, հորեղբայր, ես քեզ ազատեցի մի անպատվությունից, որ նաև մեր սուրն ու անունը պիտի արատավորեր:
ՀԱՄՏՈՒՆ. (ինքն իրեն) Այս էլ բավական է, որ Զալալի աղջկան Թաթարստան

կուղարկեմ:

Վարագույր